

Список літератури

1. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
2. Державна програма розвитку внутрішнього виробництва, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011>>.
3. Жук М. В. Регіональна економіка : підручник / М. В. Жук. – К. : Академія, 2008. – 416 с.
4. Управління розвитком регіону Миронова Т. Л. : навч. посіб. / Т. Л. Миронова [та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© Н.І. Кропівцова, 2013.

УДК 336.14

І.Л. Шевчук, доц.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто дефіцит бюджету як економічне явище, досліджено джерела його фінансування, визначені бюджетним законодавством, запропоновано напрями зменшення дефіциту державного бюджету.

Рассмотрен дефицит бюджета как экономическое явление, исследованы источники его финансирования, определённые бюджетным законодательством, предложены пути сокращения дефицита государственного бюджета.

Deals with the budget deficit as an economic phenomenon. Investigated the sources of its financing, as defined by the budget legislation, are considered indicators of budget funding, directions to reduce public deficits.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні питання формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру та пошук джерел фінансування є основними під час стратегії розвитку держави на майбутнє, а в умовах світової глобалізації економіки бюджетні дефіцити є чинником підвищення ризику економічної діяльності, що містять потенційний ризик монетизації та дефолту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження бюджетного дефіциту розглянуто в наукових працях

таких вітчизняних учених, як Й.М. Бескид, С.О. Булгакова, О.Д. Василик, А.І. Даниленко, В.М. Опарін, Г.О. П'ячаченко, В.М. Суторміна, В.М. Федосов, І.Я. Чугунок, С.І. Юрій та інші. Однак не всі питання є вирішеними, ураховуючи складність та неоднозначність такого економічного явища, як дефіцит бюджету, що потребує його подальшого розгляду.

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення можливих джерел фінансування бюджетного дефіциту в Україні як економічного явища в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансова наука неоднозначно ставиться до такого явища, як дефіцит державного бюджету. Представники кейнсіанської школи стверджують, що поміркований бюджетний дефіцит – це благо, оскільки він дає можливість збільшити сукупний попит шляхом дефіцитного фінансування державних видатків. Тому для відповіді на питання про бажаність бюджетного дефіциту для суспільства треба вирішити дві проблеми:

1) дефіцит – це наслідок спаду виробництва в країні або фінансової політики держави;

2) дефіцит бюджету зменшує приватні інвестиції або заохочує їх.

Відповідно до Бюджетного кодексу України дефіцит бюджету визначається як перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1].

Дефіцит зовсім не означає незбалансованості бюджету, адже це перевищення видатків тільки над постійними доходами бюджету, до яких належать податки і збори, що відповідно до Бюджетної класифікації вважаються доходами бюджету.

Крім того, дефіцит бюджету треба оцінювати з позицій як окремої держави, так і фінансової системи в цілому. Для держави це завжди небажане й часто негативне явище, хоча інші суб'єкти фінансових відносин можуть оцінювати його по-різному.

Дефіцит бюджету може бути викликаний такими причинами:

1) недоліками, пов'язаними з формуванням бюджету, коли брак коштів у бюджеті має місце при достатньому забезпеченні економіки фінансовими ресурсами та досить високому рівні доходів юридичних і фізичних осіб. За таких умов мова про фінансову кризу в країні не йде;

2) обмеженістю фінансових ресурсів, що пов'язано з виробленням незначних обсягів ВВП і, відповідно, низьким рівнем доходів юридичних і фізичних осіб. За таких умов існують усі ознаки

фінансової кризи в країні.

Бюджетний дефіцит можна розглядати за формою прояву, причинами виникнення та напрямками його фінансування, за зв'язком із державним боргом.

Основною причиною виникнення бюджетного дефіциту є випередження темпів зростання бюджетних видатків порівняно із зростанням доходів бюджету. Характеризуючи бюджетний дефіцит, слід відзначити, що в його основі завжди лежить банальна причина – намагання використати коштів більше, ніж є реальних доходів.

Відповідно до ст. 15 Бюджетного кодексу затвердження бюджету з дефіцитом дозволяється в разі наявності обґрунтованих джерел фінансування бюджету.

Джерелами фінансування бюджету є:

1. Кошти від державних (місцевих) внутрішніх та зовнішніх запозичень;

2. Кошти від приватизації державного майна (включаючи інші надходження, безпосередньо пов'язані з процесом приватизації) – щодо державного бюджету;

До таких надходжень належать надходження від покупців за умови подання заяви на приватизацію; кошти від збору за реєстрацію покупців для участі в аукціоні, конкурсі; суми штрафних санкцій за несвочасні розрахунки за придбані об'єкти приватизації; надходження від продажу патентів на право оренди приміщень; відсотки, нараховані на суму відстрочених платежів тощо [1].

3. Повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

4. Вільний залишок бюджетних коштів із дотриманням умов, визначених Бюджетним кодексом України.

Перевищення залишку коштів загального фонду бюджету над оборотним залишком бюджетних коштів на кінець бюджетного періоду становить вільний залишок бюджетних коштів, який використовується на здійснення витрат бюджету згідно із законом про Державний бюджет України та/або змінами до нього (змінами до рішення про місцевий бюджет) [1].

Оборотний залишок бюджетних коштів – це частина залишку коштів загального фонду відповідного бюджету, яка утворюється для покриття тимчасових касових розривів [1], що виникають через розбіжності в часі надходження коштів до дохідної частини бюджету з термінами фінансування запланованих заходів, що викликає тимчасову відсутність грошових коштів на рахунках бюджету.

Оборотний залишок бюджетних коштів встановлюється в розмірі не більше 2% планових видатків загального фонду бюджету і затверджується в законі про Державний бюджет України або рішенні

про місцевий бюджет.

Крім того, ст. 15 Бюджетного кодексу визначає, що джерелом фінансування бюджету не можуть бути емісійні кошти Національного банку України [1]. Тобто держава має формувати свою бюджетну політику таким чином, щоб забезпечувати скорочення бюджетного дефіциту за рахунок збільшення надходжень до бюджету або за рахунок зменшення його видатків.

Теоретично вирішити проблему дефіциту досить просто – збільшити надходження до дохідної частини бюджету, зокрема за рахунок оподаткування, або скоротити видатки.

Однак насправді все набагато складніше: збільшувати податки недоцільно, оскільки це призведе до зниження ділової активності та тінізації економіки, а скорочувати видатки теж неможливо, бо вони досягли критичного мінімуму. Тому система дефіцитного фінансування державних потреб є звичайною практикою у країнах з різними фінансовими можливостями, у тому числі в економічно розвинених. Слід зауважити, що розмір бюджетного дефіциту, який перевищує 3% ВВП, призводить до зниження інвестиційної активності та розвитку інфляції в країні. Хронічні бюджетні дефіцити гальмують економічне зростання держави, підвищують ризик економічної діяльності та містять потенційний ризик монетизації й дефолту – невиконання країною фінансових зобов'язань за державними запозиченнями.

Динаміку процесу дефіцитного фінансування наведено на рис. 1.

Згідно з наведеними на рисунку 1 даними, за оперативною інформацією Міністерства фінансів України номінальний показник дефіциту державного бюджету за 11 місяців 2012 р. склав 41,2 млрд грн, що перевищує граничний розмір, установлений законом про Державний бюджет України на 2012 р. в сумі 38,8 млрд грн, на 2,4 млрд грн, тобто на 6,2% [3].

До бюджетного дефіциту застосовують певні обмеження. Маастрихтською угодою визначено, що допустимим є дефіцит на рівні 3% від ВВП. Хоча такий норматив є досить умовним, бо межа безпеки бюджетного дефіциту залежить від особливостей конкретної країни у певній економічній ситуації.

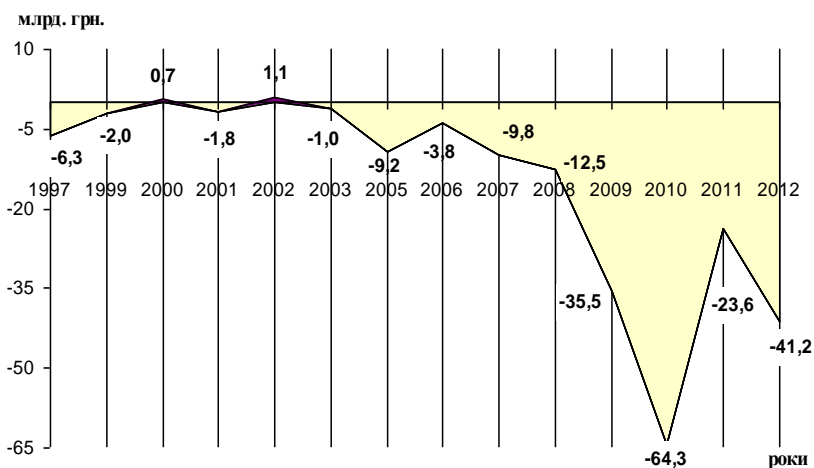

Рисунок 1 – Динаміка показників дефіциту / профіциту бюджету в Україні : ■ – дефіцит (-); ■ – профіцит (+)

Сьогодні в більшості країн світу дефіцит бюджету складає від 2 до 15% валового національного продукту. У багатьох європейських держав дефіцит бюджету складає 5...6%.

Щоб зрозуміти ситуацію, яка склалася у сфері бюджетного дефіциту, необхідно проаналізувати зміни даного показника за останні роки. Розгляд питомої ваги дефіциту бюджету (а не абсолютних його значень) дасть змогу зрозуміти реальні масштаби зростання дефіциту бюджету з урахуванням змін ВВП України у 2005-2012 рр. (рис. 2).

Як видно з рисунка 2, дефіцит Державного бюджету України у 2005–2008 рр. знаходився в економічно безпечних межах, не здійснюючи значного навантаження на економічний розвиток країни. У 2009–2010 рр. спостерігалися загрозливі тенденції в даній сфері, які характеризувалися зростанням питомої ваги дефіциту державного бюджету у ВВП України. Але у 2011 р. ситуація дещо виправилася. 2012 рік країна закінчила з показником дефіциту бюджету 2,9% ВВП при запланованому 3...3,5% (за даними Державної служби статистики номінальний ВВП за 2012 р. склав 1,4 трлн грн) [3].

Не можна позитивно оцінити те, що в умовах другої хвилі світової фінансової кризи, коли практично всі країни світу активно застосовують заходи бюджетної економії, Законом України № 5515-VI від 06 грудня 2012 р. «Про Державний бюджет України на 2013 рік» заплановано збільшення бюджетного дефіциту на 30,2% (до 50,5 млрд грн). Експерти ж вважають, що реальний дефіцит бюджету виявиться як

мінімум в два рази більшим, ніж задекларували в Кабінеті Міністрів, і складе близько 104 млрд. грн., тобто 6,6% ВВП [4].

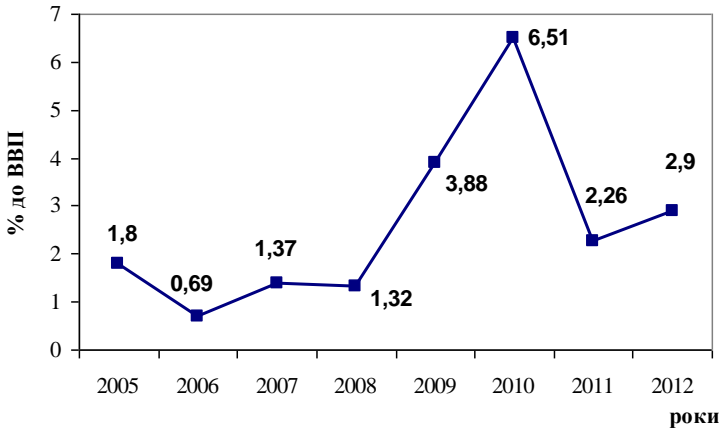

Рисунок 2 – Дефіцит державного бюджету України у відсотках до ВВП у 2005-2012 рр.

Висновки. В умовах ринкових відносин бюджетний дефіцит може бути знижений або за рахунок збільшення доходів держави, або шляхом державних запозичень. На наш погляд, найбільш оптимальним засобом боротьби з бюджетним дефіцитом є збільшення доходів держави. Таким чином, стратегічним завданням під час вирішення проблем збалансування бюджету має стати підвищення ефективності суспільного виробництва, яке сприятиме зростанню обсягів фінансових ресурсів суспільства, що є основним джерелом доходів бюджетів.

На думку директора Інституту глобальних стратегій Вадима Карасьова, у сучасних умовах у української влади є лише три можливості, щоб вирішити проблему бюджетного дефіциту. Це – дешеві гроші МВФ, політичний кредит з боку Росії та кредит Китаю, оскільки джерела фінансових коштів усередині країни практично вичерпані [5].

Список літератури

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>>.
2. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.e-reading.org.ua/>>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://minfin.gov.ua>>.

4. Реальний дефіцит бюджету-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/news/economics/778697-realnyy_defitsit_byudzhet_2013_sostavit_okolo_104_mlrd_grn_smi.htm>.
5. Як Україна вирішить проблему бюджетного дефіциту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://embassies.net.ua/nalogi/problema-byudzhetnogo-deficita.html>>.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.
© І.Л. Шевчук, 2013.

УДК 336.76(477)

О.М. Іванюта, асист.
К.Р. Кафарова, магістрант

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОНДОВОГО РИНКУ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Розглянуто фондовий ринок як складову фінансового ринку, проаналізовано класифікацію та механізм функціонування фондового ринку України. Зроблено оцінку інвестиційної привабливості пайових та боргових цінних паперів.

Рассмотрен фондовый рынок как составляющая финансового рынка, проанализированы классификация и механизм функционирования фондового рынка Украины. Сделана оценка инвестиционной привлекательности паевых и долговых ценных бумаг.

A fund market as constituent of financial market is considered, classification and mechanism of functioning of fund market of Ukraine is analysed. The estimation of investment attractiveness of ration and promissory securities is done.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фондовий ринок є невід'ємною складовою фінансового ринку кожної країни. Одним із показників ефективності функціонування ринку цінних паперів є пріоритетний розвиток його організованого сектору, який характеризується прозорістю проведення операцій із цінними паперами, ліквідністю, формуванням справедливої ціни на активи. На даний час фондовий ринок України перебуває в стадії формування. Останнім часом спостерігаються позитивні тенденції в його розвитку.